

**ZA JEDINSTVO DOMOVINE I SLAVU DINASTIJE:
Školstvo u Bosni i Hercegovini za vrijeme
Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca**

Autor:

Prof. dr. sc. Sead Selimović

Izdavač:

Centar za istraživanje moderne i savremene historije Tuzla

Za izdavača:

Prof. dr. sc. Izet Šabotić

Recenzenti:

Prof. dr. sc. Adnan Velagić, Univerzitet "Džemal Bijedić" u Mostaru

Prof. dr. sc. Izet Šabotić, Univerzitet u Tuzli

Prof. dr. sc. Senaid Hadžić, Univerzitet u Tuzli

Urednici:

Mr. Jasmin Jajčević

Mr. sc. Omer Zulić

Lektor:

Hatidža Fetahagić, prof.

Korektura i registri:

Mr. Jasmin Jajčević

Dizajn korica i prevod na engleski jezik:

Mr. Adnan Tinjić

Štampa:

OFF-SET d.o.o Tuzla

Za štampariju:

Mirela Aljić

Tiraž:

300 primjeraka

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

37.014(497.6)"1918/1929"

SELIMOVIĆ, Sead

Za jedinstvo domovine i slavu dinastije : školstvo u Bosni i Hercegovini za vrijeme
Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca / Sead Selimović ; [prevod na engleski jezik Adnan Tinjić]. -
Tuzla : Centar za istraživanje moderne i savremene historije, 2021. - 442 str. : ilustr. ; 25 cm

Bilješka o autoru: str. 442. - Bibliografija: str. 362-404 ; bibliografske i druge bilješke uz tekst. -
Registri.

ISBN 978-9926-8226-6-8

COBISS.BH-ID 45041926

Prof. dr. sc. Sead SELIMOVIĆ

**ZA JEDINSTVO DOMOVINE
I SLAVU DINASTIJE:**

**Školstvo u Bosni i Hercegovini za vrijeme
Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca**

Tuzla, 2021.

SADRŽAJ

<i>PREDGOVOR</i>	11
<i>FOREWORD</i>	13
UVOD	15
OSVRT NA IZVORE I LITERATURU	16
OD TRADICIJE DO MODERNIZACIJE: Školstvo u Bosni i Hercegovini za vrijeme osmanske i austrougarske uprave	25
KONFESIONALNO ŠKOLSTVO: PERIOD OSMANSKE UPRAVE	26
Islamsko školstvo	28
<i>Sibjan mektebi i muallimhane – temeljne islamske škole</i>	29
<i>Medrese – srednje škole</i>	31
<i>Ruždije – svjetovne škole</i>	33
<i>Dar-ul-muallimin – škola za mualime</i>	34
<i>Dar-uš-šefeka - Sirotište</i>	36
<i>Pripravna vojna škola - Mektebi idadije</i>	36
Školstvo pravoslavnog stanovništva	38
<i>Osnovne škole pravoslavaca</i>	38
<i>Srednje škole pravoslavaca</i>	41
Katoličko školstvo	43
<i>Osnovne škole katolika</i>	43
<i>Katoličke srednje škole</i>	44
Jevrejske škole	45
Uredba o narodnom obrazovanju – Pokušaj otvaranja državnih škola	46
MODERNIZACIJA ŠKOLSTVA: PERIOD AUSTROUGARSKE UPRAVE	48
Državne osnovne škole	48
Konfesionalne osnovne škole	53
<i>Islamske osnovne škole - Sibjan mektebi</i>	53
<i>Mektebi ibtidaije – reformirani mektebi</i>	54
<i>Pravoslavne osnovne škole</i>	55

<i>Katoličke osnovne škole - Franjevačke škole</i>	57
<i>Škole Milosrdnih sestara</i>	57
Državne srednje škole	59
<i>Školovanje učiteljskog kadra - Učiteljske škole</i>	59
<i>Stvaranje “novih” intelektualaca – otvaranje prvih gimnazija</i>	60
<i>Školovanje stručnjaka za “nova” zanimanja: stručne škole</i>	62
<i>Više djevojačke škole</i>	63
<i>Zanatlijske škole</i>	63
Konfesionalne srednje škole	64
Islamske srednje škole	64
<i>Medrese - najbrojnije islamske škole</i>	64
<i>Ruždije: prilagođavanje novim potrebama</i>	65
<i>Dar-ul-muallimin u Sarajevu - škola za obrazovanje učitelja</i>	66
<i>Ženska muslimanska učiteljska škola (tečaj) u Sarajevu</i>	67
<i>Muslimanska viša djevojačka škola u Sarajevu</i>	67
<i>Radionica za umjetne zanate u Sarajevu</i>	68
<i>Šerijatska sudačka škola u Sarajevu</i>	68
Pravoslavne srednje škole	69
<i>Srpsko-pravoslavno bogoslovsko učilište u Reljevu</i>	69
<i>Privatna srpsko-pravoslavna viša djevojačka škola u Sarajevu</i> ...	70
Katoličke srednje škole	71
<i>Privatna učiteljska škola u Zavodu sv. Josipa u Sarajevu</i>	71
<i>Franjevačka velika gimnazija u Visokom</i>	71
<i>Franjevačka velika gimnazija u Širokom Brijegu</i>	72
<i>Nadbiskupska velika gimnazija u Travniku</i>	72
<i>Katoličke više djevojačke škole</i>	73

OSNOVNE ŠKOLE

U SLUŽBI DRŽAVNOG JEDINSTVA I VELIČANJA DINASTIJE (1918-1929)	75
--	----

DRŽAVNE OSNOVNE ŠKOLE	76
------------------------------------	----

Razvijanje državne svijesti u duhu narodnog jedinstva	76
Školstvo u Vidovdanskom ustavu	77
Poljoprivredni radovi i “španska bolest” ugrožavaju rad škola	78
Vjerska struktura učitelja nameće se kao važno pitanje	81
Osnovno školstvo u prvoj godini postojanja Kraljevine SHS	83
Organiziranje tečajeva za opismenjavanje stanovništva	85
Broj osnovnih škola se povećava a “stari” problemi ostaju	86
Mreža osnovnih škola u Bosni i Hercegovini	94
Pismenost stanovništva Bosne i Hercegovine	104

Bosna i Hercegovina zaostaje za drugim dijelovima	
Kraljevine SHS	106
Školstvo u političkoj djelatnosti “narodnih poslanika”	108
U Bosnu i Hercegovinu dolaze učitelji iz Srbije	113
Zaostajanje za Srbijom, Hrvatskom i Slovenijom	115
Svi učenici su “Srbi, Hrvati i Slovenci”	122
Bošnjački intelektualci o slabostima u školstvu	124
Pokušaj ujednačavanja nastavnih planova i programa	129
Udžbenici u službi ideje “narodnog i državnog jedinstva”	136
Učitelji koji odgovaraju “duhu vremena”	141
<i>Učitelji polažu stručni ispit</i>	144
<i>Vjerska struktura učitelja</i>	146
<i>Politički nepodobni učitelji</i>	148
<i>Učitelji su “Srbi, Hrvati i Slovenci”</i>	149
Rad školskih odbora	150
<i>Stručni nadzor osnovnih škola</i>	153
<i>Rad stručnih organa škole</i>	155
Kakve su bile školske zgrade?	156
<i>Reakcije na osveštavanje školskih zgrada</i>	158
<i>Školski namještaj i nastavna sredstva</i>	160
Izdržavanje osnovnih škola	161
KONFESIONALNE OSNOVNE ŠKOLE	164
Islamske osnovne škole	164
Katoličke osnovne škole	175
ŠKOLE NACIONALNIH MANJINA	183
Na udaru države	183
SREDNJOŠKOLSKO OBRAZOVANJE	
U SLUŽBI DRŽAVNOG JEDINSTVA I VELIČANJA DINASTIJE	
(1918-1929)	191
DRŽAVNE SREDNJE ŠKOLE	192
U nadležnosti Zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu	192
“Likvidacija” prosvjetnih odjeljenja u Zagrebu,	
Ljubljani i Sarajevu	193
Pitanje jezika i državnih praznika	194
Obračun sa austrougarskom “zaostavštinom”	195
Treba popraviti stanje “nacionalne nastave”	197
Učiteljske škole	200

<i>Ženska učiteljska škola u Sarajevu</i>	210
<i>Učiteljska škola u Mostaru</i>	213
<i>Učiteljska škola u Derventi</i>	215
<i>Krajiška učiteljska škola u Banjoj Luci</i>	217
<i>Muška učiteljska škola u Sarajevu</i>	218
Gimnazije u Bosni i Hercegovini	219
Nastavni planovi i programi: u službi ideje	
'narodnog i državnog jedinstva'	229
Udžbenici u službi ideje 'narodnog i državnog jedinstva'	236
<i>Prva gimnazija u Sarajevu</i>	242
<i>Gimnazija u Mostaru</i>	244
<i>Gimnazija u Banjoj Luci</i>	246
<i>Gimnazija u Tuzli</i>	248
<i>Druga gimnazija u Sarajevu</i>	251
<i>Gimnazija u Bihaću</i>	253
<i>Mala realna gimnazija u Sarajevu</i>	255
<i>Prva ženska gimnazija u Sarajevu</i>	255
<i>Gimnazija u Bijeljini</i>	256
<i>Gimnazija u Derventi</i>	258
<i>Gimnazija u Livnu</i>	261
<i>Gimnazija u Prijedoru</i>	263
<i>Niža gimnazija u Trebinju</i>	264
<i>Niža gimnazija u Brčkom</i>	266
<i>Niža gimnazija u Bosanskoj Gradišci</i>	267
<i>Niža gimnazija u Foči</i>	268
<i>Niža gimnazija u Gacku</i>	270
<i>Niža gimnazija u Stocu</i>	271
Gradanske škole u Bosni i Hercegovini	272
<i>Djelatnost građanskih škola</i>	273
<i>Nastavnici građanskih škola</i>	285
<i>Ujednačavanje nastavnih planova i programa</i>	286
<i>Udžbenici pod kontrolom Vlade</i>	289
<i>Neadekvatne školske zgrade</i>	291
Stručno školstvo	292
<i>Trgovačka akademija u Sarajevu</i>	293
<i>“Novi behar” o učenicima i nastavnicima Trgovačke akademije</i>	295
<i>Trgovačka akademija u Brčkom</i>	295
<i>Srednja tehnička škola u Sarajevu</i>	298
<i>Srednja tehnička škola za industriju drveta u Drvaru</i>	299
<i>Dvorazredna trgovačka škola u Tuzli</i>	299
Niže stručne škole	300
<i>Muške zanatske škole</i>	301
<i>Ženske stručne škole</i>	303

<i>Ženske zanatske škole</i>	306
<i>Šegrtske škole</i>	307
KONFESIONALNE SREDNJE ŠKOLE	311
Islamske srednje škole	311
<i>Šerijatska gimnazija u Sarajevu</i>	311
<i>Šerijatska sudačka škola u Sarajevu</i>	315
<i>Medrese u Bosni i Hercegovini</i>	318
<i>Dar-ul-muallimin u Sarajevu</i>	324
<i>Muslimanska viša djevojačka škola u Sarajevu</i>	325
Katoličke srednje škole	326
<i>Učiteljska škola u zavodu svetog Josipa u Sarajevu</i>	326
<i>Katoličke gimnazije</i>	327
<i>Katoličke više djevojačke škole</i>	331
Pravoslavne škole	336
<i>Srpska pravoslavna bogoslovija u Sarajevu</i>	336
Jevrejske škole	339
ZAKLJUČAK	341
NA KRAJU.....	342
CONCLUSION	351
IN THE END	352
IZVORI I LITERATURA	361
IZVORI	362
Neobjavljeni izvori	362
Rukopisi	364
Objavljeni izvori.....	364
Novine i časopisi.....	369
LITERATURA	372
Knjige.....	372
Članci	381
REGISTAR LIČNIH IMENA	405
REGISTAR GEOGRAFSKIH POJMOVA	421
IZVODI IZ RECENZIJA	429
BILJEŠKA O AUTORU	442

PREDGOVOR

Nakon Velikog rata 1918. godine na Balkanskom poluotoku su južnoslavenski narodi realizirali jugoslovensku ideju. Višestoljetne ambivalencije oko ovog pitanja pronašle su svoj izraz u jedinstvenoj državi koja se nazivala Kraljevstvo Srba, Hrvata i Slovenaca. Nova država je preuzela teško breme naslijeđa u svim sferama društvenog života. To se posebno odnosilo na obrazovanje, koje je stavljeno u funkciju državnog jedinstva i veličanja vladajuće dinastije. Međutim, heterogeni obrazovni sistemi naslijeđeni iz prethodne epohe vrlo teško su se uklapali u političku viziju državnog establišmenta. Kada se tome dodaju ratna razaranja, početna nesnalažljivost državne administracije, te nedostatak finansijskih sredstava onda se barem u naznakama može sagledati sva težina situacije u kojoj se našlo školstvo u novoj državi. Bosna i Hercegovina je u „Prvu Jugoslaviju” ušla nakon četrdesetogodišnje austro-ugarske uprave, koja je napravila krupne iskorake u sferi obrazovanja. No, ratne godine ostavile su velike posljedice na bosanskohercegovačko školstvo.

Mreža osnovnih i srednjih škola u Bosni i Hercegovini nije se bitnije mijenjala u odnosu na austrougarski period. Škole su uglavnom otvarane u privredno razvijenijim krajevima u kojima ih je i bilo najviše. U periodu 1919-1929. godine Bosni i Hercegovini je otvoreno 228 novih osnovnih škola, ali je ona i dalje zaostajala za ostalim dijelovima Kraljevine SHS.

Osnovno školovanje trajalo je četiri godine iako su postojale ideje da se ono produži na osam, s obzirom da je u pedagoškoj teoriji bio stav da uzrast djece od 7-14 godina u obrazovno-odgojnome pogledu čini jedinstvenu cjelinu. Međutim, do kraja ovoga perioda samo je četverogodišnja osnovna škola bila definitivno formirana ustanova sa zajedničkim planovima, programima i ostalim administrativno-organizacionim poslovima. Treba istaći činjenicu da država nije imala dovoljno materijalnih ni kadrovskih uvjeta da odlučnije krene u produžavanje trajanja osnovnih škola. Poslije završene četverogodišnje škole dijete se moglo upisati u stručnu školu, građansku školu ili gimnaziju.

Nastavnici osnovnih i srednjih škola morali su da odgovaraju “duhu vremena” i radili su u mnogim kulturno-prosvjetnim, sportskim i drugim udruženjima, ali je bilo i onih koji to nisu željeli. To su koristili moćnici u institucijama vlasti da se sa takvim nastavnicima obračunaju, čak do te mjere da im daju otkaz iz službe. Vrlo često su motivi bili političke prirode, ali je javnosti saopćavano kako su takvi nastavnici “neradnici”, “nesposobni” itd. Političke partije su posebno insistirale na postavljanju nastavnika koji su bili njihove pristalice, i obrnuto, tražili su odgovornost onih koji nisu bili u njihovim redovima, ili nisu radili u skladu sa njihovim interesima. Bilo je primjera da su prilikom gradnje školskih zgrada u Bosni i Hercegovini pravoslavni svećenici, imajući podršku nekih političara, vršili posvetu tih zgrada. Na takve pojave su

reagirali narodni poslanici iz Bosne i Hercegovine, najviše iz reda bošnjačkog naroda.

Državne osnovne i srednje škole bile su smještene u školske zgrade, od kojih je jedan broj bio državna svojina, jedan broj svojina organiziranih gradskih političkih općina i dijelom neorganiziranih seoskih općina, srpskih pravoslavnih crkvenih općina, industrijskih preduzeća i muslimanskih vjerskih fondova, ali i privatno vlasništvo pojedinaca.

Osnovne i srednje škole u Bosni i Hercegovini u periodu 1918-1929. godine nisu bile jednako snabdjevene školskim namještajem i nastavnim sredstvima. Bilo je škola koje su imale najneophodniji namještaj, prije svega klupe, stolove, stolice itd., i onih koje to nisu imale. Škole koje su osnovane u austrougarskome periodu imale su bolji namještaj, nastavna sredstva, dvorišta i igrališta od onih škola koje su osnovane u vrijeme Kraljevine SHS.

U periodu 1918-1929. godine osnovne i srednje škole u Bosni i Hercegovini izdržavane su iz sredstava organiziranih gradskih općina i sredstava državnoga budžeta (seoske škole). Škole koje su izdržavane iz sredstava gradskih općina gotovo po pravilu su bile u boljem stanju nego škole u seoskim sredinama koje su finansirane iz državnoga budžeta.

U nastavnim planovima i programima izvršene su korekture u grupi nacionalnih predmeta (historija, geografija, srpski ili hrvatski jezik) tako što je akcenat stavljen na historiju i geografiju Srba, Hrvata i Slovenaca, a za školsku lekturu propisana su djela iz srpske, hrvatske ili slovenačke književnosti. Sve ono što je u nastavnim planovima i programima isticalo i veličalo Habzburšku dinastiju, zamijenjeno je veličanjem i odanošću dinastiji Karađorđevića.

Stručni nadzor u osnovnim i srednjim školama u Bosni i Hercegovini vršili su upravitelji škola i školski nadzornici. Oni su više koristili mogućnosti nadzora nego pružanja stručne pomoći nastavnicima. Za školske upravitelje, direktore i nadzornike postavljane su, uglavnom, osobe koje su bile politički podobne i čiji je rad bio u skladu sa vladajućom ideologijom. Međutim, među upraviteljima, direktorima i školskim nadzornicima bilo je i onih koji su dobro poznavali svoju struku i koji su mogli da pruže neophodnu stručnu pomoć nastavnicima osnovnih i srednjih škola.

U procesu nastajanja ove knjige pomoć su mi, svojim primjedbama i sugestijama, pružili recenzenti, veoma poštovani univerzitetski profesori, kolege sa Odsjeka za historiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Tuzli, urednici, korektori, lektor, autor dizajna korica, prevodioci na engleski jezik, izdavač, uposlenici arhiva, biblioteka te drugih ustanova i institucija. Hvala im!

Zahvaljujem se i svima drugima koji su na bilo koji način pomogli da knjiga bude objavljena. Posebnu zahvalnost dugujem svojoj porodici koja mi je svo vrijeme pružala bezrezervnu podršku.

FOREWORD

After the Great War in 1918, the South Slavic peoples realized the Yugoslav idea on the Balkan Peninsula. Centuries of ambivalence over this issue have found expression in a single state called the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes. The new state took on the heavy burden of heritage in all spheres of social life. This was especially true of education, which was placed in the function of state unity and glorification of the ruling dynasty. However, the heterogeneous education systems inherited from the previous era found it very difficult to fit into the political vision of the state establishment. When the destruction of the war, the initial incompetence of the state administration, and the lack of financial resources are added to that, then at least in the indications, one can see all the weight of the situation in which education found itself in the new state. Bosnia and Herzegovina joined the "First Yugoslavia" after forty years of Austro-Hungarian rule, which made major strides in the field of education. However, the war years had great consequences for the education system in Bosnia and Herzegovina.

The network of primary and secondary schools in Bosnia and Herzegovina has not changed significantly compared to the Austro-Hungarian period. Schools were mostly opened in more economically developed areas, where there were the most of them. In the 1919-1929. period 228 new primary schools were opened in Bosnia and Herzegovina in 2006, but it still lagged behind other parts of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes.

Primary education lasted four years, although there were ideas to extend it to eight, given that in pedagogical theory there was an attitude that the age of children aged 7-14 in educational terms forms a single whole. However, by the end of this period, only the four-year primary school was definitely an established institution with joint plans, programs and other administrative and organizational tasks. It should be noted that the state did not have enough material or personnel conditions to start resolutely extending the duration of primary schools. After completing four years of school, the child could enroll in a vocational school, civic school or grammar school.

Primary and secondary school teachers had to conform to the "spirit of the times" and worked in many cultural, educational, sports and other associations, but there were also those who did not want to. This was used by powerful people in government institutions to deal with such teachers, even to the extent of dismissing them from the service. Very often the motives were of a political nature, but the public was told that such teachers were "non-workers", "incompetent", etc. Political parties especially insisted on appointing teachers who were their supporters, and vice versa, they demanded the responsibility of those who were not in their ranks, or did not work in accordance with their

interests. There were examples that during the construction of school buildings in Bosnia and Herzegovina, Orthodox priests, with the support of some politicians, consecrated these buildings. MPs from Bosnia and Herzegovina, mostly from the Bosniak people, reacted to such phenomena.

State primary and secondary schools were housed in school buildings, a number of which were state-owned, a number owned by organized urban political municipalities and partly unorganized rural municipalities, Serbian Orthodox church municipalities, industrial enterprises and Muslim religious funds, but some were also private property of individuals.

Primary and secondary schools in Bosnia and Herzegovina in the period 1918-1929. were not equally supplied with school furniture and teaching aids. There were schools that had the most necessary furniture, primarily benches, tables, chairs, etc. and those that did not. Schools established in the Austro-Hungarian period had better furniture, teaching aids, yards and playgrounds than those schools established during the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes.

In the period 1918-1929. primary and secondary schools in Bosnia and Herzegovina were supported from the funds of organized city municipalities and the state budget (rural schools). Schools supported by urban municipalities were, as a rule, in better condition than schools in rural areas financed from the state budget.

In the curricula, corrections were made in a group of national subjects (history, geography, Serbian or Croatian language) by emphasizing the history and geography of Serbs, Croats and Slovenes, and school textbooks prescribed works from Serbian, Croatian or Slovenian literature. Everything that emphasized and glorified the Habsburg dynasty in the curricula was replaced by glorification and devotion to the Karađorđević dynasty.

Professional supervision in primary and secondary schools in Bosnia and Herzegovina was performed by school principals and school supervisors. They used oversight opportunities more than providing professional assistance to teachers. The school principals and supervisors were mostly people who were politically eligible and whose work was in line with the ruling ideology. However, among the principals and school supervisors, there were also those who knew their profession well and who were able to provide the necessary professional assistance to primary and secondary school teachers.

In the process of writing this book, I was assisted by remarks, suggestions, highly respected university professors, colleagues from the Department of History, Faculty of Philosophy, University of Tuzla, editors, proofreaders, author of cover design, English translator, publisher, employees of archives, libraries and other institutions. Sincere thanks to all of them!

I also thank everyone else who helped in any way to get the book published. I owe a special thanks to my family who provided me with unreserved support all the time.